

RESOVIA SACRA

STUDIA TEOLOGICZNO-FILOZOFICZNE
DIECEZJI RZESZOWSKIEJ
ROK 24 (2017)

NUMER JUBILEUSZOWY
Z OKAZJI 25-LECIA
DIECEZJI RZESZOWSKIEJ

Rzeszów 2017

KS. ANDRZEJ MOTYKA

DIECEZJA RZESZOWSKA – 25 LAT ISTNIENIA I MISJI

1. Struktury kościelne funkcjonujące na terenach obecnej diecezji rzeszowskiej

Obecność Kościoła katolickiego na terenach południowo-wschodniej Polski, które w 1992 r. znalazły się w diecezji rzeszowskiej, sięga początków polskiej państwowości. Od tego też czasu budowane tam są struktury kościelne.

W 1000 r. spora część tych terenów znalazła się w granicach diecezji krakowskiej, a reszta w 1375 r. – w diecezji przemyskiej¹. Sytuacja taka utrzymała się niemal bez zmian przez kilka stuleci, aż do rozbiorów Polski. Wtedy bowiem brzemienne w skutkach wydarzenia na płaszczyźnie polityki międzynarodowej pociągnęły za sobą kilkakrotne zmiany w strukturach kościelnych. Pierwsze dokonane zostały w 1786 r., kiedy dla terenów diecezji krakowskiej, włączonych

KS. DR ANDRZEJ MOTYKA, kapłan diecezji rzeszowskiej, doktor historii Kościoła, wykładowca w WSD w Rzeszowie, dyrektor Archiwum Diecezji Rzeszowskiej. Kontakt: andreamotyka@gmail.com

1. Wschodnia granica diecezji krakowskiej pokrywała się z granicami państwa piastowskiego. Na omawianym terytorium objęła więc ziemie, na których z czasem ukształtowały się następujące miasta: Biecz, Gorlice, Jasło, Strzyżów, Sędziszów, Ropczyce, Kolbuszowa. Por. B. Kumor, *Krakowska diecezja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 1146–1147, 1153–1154. W diecezji przemyskiej znalazły się wówczas ziemie, na których obecnie funkcjonują wszystkie dekanaty rzeszowskie oraz dekanaty, tyczyński i sokołowski. Por. J. Kwolek, *Początki biskupstwa przemyskiego*, „*Nasza Przeszłość*”, (1975), z. 43, s. 16–23.

po pierwszym rozbiórze w granice imperium habsburskiego, utworzono diecezję tarnowską. Kolejne zmiany wymusił trzeci rozbiór Polski, na skutek którego Austriacy poszerzyli swe władanie o pozostałą część Małopolski, Lubelszczyznę, część Podlasia i Mazowsza. W 1805 r. skasowano więc diecezję tarnowską, a jej terytorium podzielono pomiędzy diecezję krakowską² i przemyską³.

Wojny napoleońskie, utworzenie i upadek Księstwa Warszawskiego spowodowały kolejne zmiany polityczne i terytorialne. Sytuację uregulowano dopiero na Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. Ustalone wówczas granice polityczne zaboru austriackiego przetrwały bez większych zmian aż do pierwszej wojny światowej. Przemiany na płaszczyźnie politycznej pociągnęły za sobą zmiany w organizacji struktur kościelnych. W 1821 r. papież Pius VII powołał do istnienia diecezję tyńską, w skład której weszły wszystkie dekanaty przyłączone do diecezji krakowskiej po kasacie diecezji tarnowskiej (tzw. wikariat starosądecki) oraz cztery dekanaty z diecezji przemyskiej: mielecki, pilzneński, radomyski i ropczycki. W 1826 r. stolica diecezji została przeniesiona do Tarnowa⁴.

Ukształtowane wówczas struktury diecezjalne na omawianym terytorium przetrwały okres zaborów i dopiero w 1925 r., już w niepodległej Polsce, na mocy bulli Piusa XI *Vixtum Poloniae unitas* dokonano nowego rozgraniczenia diecezji przemyskiej i tarnowskiej. Do przemyskiej włączono parafię Pstrągowa, zaś do tarnowskiej całe dekanaty: biecki, ołpiński, rzepiennicki oraz parafie Jodłowa, Przeczyca, Będziemyśl, Sędziszów Małopolski⁵.

Kolejna zmiana w strukturach kościelnych na omawianym terytorium została dokonana na mocy bulli Jana Pawła II *Totus tuus Poloniae populus* dnia 25 marca 1992 r. Skutkowała ona utworzeniem diecezji rzeszowskiej, która zasięgiem terytorialnym objęła tereny wydzielone z dwóch diecezji, przemyskiej i tarnowskiej. Jako diecezja sufragalna weszła w skład utworzonej wówczas metropolii przemyskiej. Pierwszym biskupem rzeszowskim został dotychczasowy krakowski biskup pomocniczy – Kazimierz Górny, zaś biskupem

2. B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786–1985*, Kraków 1985, s. 53–54. W 1805 r. w struktury diecezji krakowskiej włączono dekanaty: bobowski, bocheński, brzeski, łączki, myślenicki, nowosądecki, nowotarski, oświęcimski, skawiński, tymbarski, wadowicki, wielicki, wojnicki, żywiecki. Jednak po 1809 r., po utracie Krakowa przez Austrię, wspomniane dekanaty weszły w skład wikariatu generalnego w Starym Sączu. Jednostka ta funkcjonowała w latach 1810–1821. Tamże, s. 85, 96–108.

3. W składzie terytorialnym diecezji przemyskiej znalazły się wówczas dekanaty: biecki, jasielski, krośnieński, mielecki, pilzneński, radomyski, ropczycki, strzyżowski, żmigrodzki. Jednostki te weszły w skład utworzonego w 1807 r. przez biskupa przemyskiego Antoniego Gołaszewskiego oficjalu foralnego w Pilźnie. Tamże, s. 88–95.

4. Tamże, s. 118–120, 126.

5. Tamże, s. 158–160.

pomocniczym Edward Białogłowski, wcześniej sufragan przemyski. Na mocy bulli papieskiej do rangi katedry podniesiony został rzeszowski kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego, zaś patronami diecezji ogłoszeni – bł. Józef Sebastian Pelczar⁶ i bł. Karolina Kózkówna⁷.

2. Terytorium

Diecezja rzeszowska położona jest w południowo-wschodniej Polsce. Od wchodu graniczy z diecezją przemyską, od zachodu – z diecezją tarnowską, od północy – z sandomierską, zaś jej południowa granica stanowi równocześnie granicę państwa. Ogółem zajmuje obszar liczący ok. 6000 km².⁸

Terytorium diecezji położone jest na terenie dwóch makroregionów fizyczno-geograficznych: Kotliny Sandomierskiej oraz Pogórza Karpackiego. Z pierwszego obejmuje głównie Płaskowyż Kolbuszowski, zaś z drugiego znaczne części Pogórza Ciężkowickiego, Pogórza Strzyżowskiego, Pogórza Dynowskiego, Dołów Jasielsko-Sanockich oraz Beskidu Niskiego. Za wyjątkiem Płaskowyżu Kolbuszowskiego, który posiada monotonne ukształtowanie terenu, większość terytorium diecezji ma rzeźbę bardzo urozmaiconą, pofałdowaną, przeplataną na przemian kotlinami i wzgórzami. Najwyżej położonym regionem diecezji jest Beskid Niski, ze szczytami Magurą Małastowską (814 m n.p.m.), Magurą Wątkowską (846 m n.p.m.), Kozim Żebrem (847 m n.p.m.) i Jaworzyną (881 m n.p.m.); od 1995 r. na jego terenie znajduje się Magurski Park Narodowy. Przez terytorium diecezji przepływają dwie większe rzeki regionu: Wisłok i Wisłoka⁹.

Największą część terytorium diecezji zajmują obszary rolne i leśne. Wpływa to na jej w znacznym procencie wiejski charakter, a co za tym idzie na zajęcia ludności. Niewielki natomiast teren zajmują ośrodki przemysłowo-usługowe, których jest zaledwie kilka, m. in. Rzeszów, Gorlice, Jasło, Kolbuszowa, Ropczyce, Sędziszów, Strzyżów. Przez terytorium diecezji przebiegają ważne szlaki komunikacyjne, drogowe i kolejowe. Znajduje się tu także port lotniczy

6. Kanonizowany 18 maja 2003.

7. Dekret Nuncjatury Apostolskiej w Polsce z 25 III 1992, „Zwiastowanie”, 1992, nr 1, s. 12–13; A. Motyka, *Rzeszowska Diecezja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 17, Lublin 2012, kol. 735–736.

8. *Nowe diecezje Kościoła katolickiego w Polsce*, red. L. Adamczyk, W. Zdaniewicz, Warszawa 1994, s. 166–175.

9. J. Balon, K. German, J. Kozak, H. Malara, W. Widacki, W. Ziaja, *Regiony fizycznogeograficzne*, w: *Karpaty Polskie. Przyroda, człowiek i jego działalność*, red. J. Warszńska, Kraków 1995, s. 118, 120–122, 126–127; Z. Kielar, T. Dudziński, *Ogólna charakterystyka województwa*, w: *Rzeszowskie. Rozwój województwa w Polsce Ludowej*, red. H. Paślowski, Warszawa 1971, s. 28–37, 40–42; M. Motak, *Beskid Niski*, Bielsko-Biała 2000, s. 14–18.

w Jasionce. Powyższe względy, a więc stosunkowo niewielkie uprzemysłowienie oraz dobry dojazd sprawiają, iż region, jest terenem atrakcyjnym turystycznie¹⁰.

Początkowo, w latach 1992–1999, diecezja rzeszowska obejmowała swym zasięgiem tereny należące aż do czterech województw: rzeszowskiego, krośnieńskiego, tarnowskiego i nowosądeckiego. Obecnie, po reformie administracyjnej dokonanej w 1999 r., obejmuje część terytoriów dwóch województw, podkarpackiego i małopolskiego. Do tego pierwszego należy blisko 90% jej terytorium; natomiast w skład województwa małopolskiego wchodzi jedynie część powiatu gorlickiego. Na terenie diecezji znajdują się siedziby siedmiu powiatów: gorlickiego, jasielskiego, kolbuszowskiego, ropczycko-sędziszowskiego, rzeszowskiego (ziemskiego), rzeszowskiego (grodzkiego) i strzyżowskiego. Diecezja obejmuje swoim zasięgiem duży procent ich terytoriów, a nadto – niewielką część powiatu dębickiego, m.in. okolice Brzostka¹¹.

Stolicą regionu i diecezji jest Rzeszów. W tym mieście, liczącym przeszło sto osiemdziesiąt osiem tysięcy mieszkańców, znajduje się siedziba wielu lokalnych urzędów państwowych, samorządowych i kościelnych. Jest ono także regionalnym centrum oświatowym, w którym funkcjonuje kilka wyższych uczelni, na czele z Uniwersytetem Rzeszowskim i Politechniką Rzeszowską oraz kilkadziesiąt różnego typu szkół: podstawowych, gimnazjalnych, zawodowych, technicznych i licealnych. Nadto jest on ważnym ośrodkiem kulturalnym, handlowym, komunikacyjnym oraz sportowym¹².

Terytorium diecezji, stosunkowo niewielkie i niezbyt rozległe, jest dla władzy diecezjalnej bez wątpienia wielkim atutem, gdyż pozwala na sprawniejszą administrację. Są też jednak pewne minusy, polegające głównie na niekorzystnym położeniu wielu parafii względem stolicy diecezji.

3. Podział administracyjny

W skład diecezji rzeszowskiej weszły tereny wydzielone z diecezji przemyskiej i tarnowskiej. Z pierwszej przydzielono 14 dekanatów: brzosteki, czudecki, frysztacki, głogowski, jasielski wschodni, jasielski zachodni, rzeszowski I, rzeszowski II, rzeszowski III, rzeszowski IV, sokołowski, strzyżowski, tyczyński i żmigrodzki, zaś z drugiej cały dekanat kolbuszowski oraz 37 parafii wydzielonych z dekanatów: bieckiego, gorlickiego północnego, gorlickiego

10. A. Motyka, *Redemptori hominis. Dziesięciolecie diecezji rzeszowskiej*, Rzeszów 2002, s. 13–14.

11. Tamże, s. 14.

12. G. Ostasz, *Historia – Rzeszów po II wojnie światowej*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Draus, G. Zamoyski, wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 217–220; Rzeszów, <https://pl.wikipedia.org>, 23 VI 2017, wydruk w zbiorach prywatnych Autora (dalej: ZPA).

południowego, ropczyckiego i sędziszowskiego. Ogółem w chwili utworzenia diecezja liczyła 202 parafie i 4 rektoraty. Poprzez wydzielenie parafii z poszczególnych dekanatów diecezji tarnowskiej, nieznacznie naruszona została dotychczasowa struktura dekanalna. Z tego też względu bp Górny dokonał niewielkich korekt w organizacji wewnątrzdiecezjalnej. Pozostawił bez zmian dekanaty przydzielone z diecezji przemyskiej oraz dekanat kolbuszowski z diecezji tarnowskiej; natomiast do nowych granic diecezjalnych dostosował dekanaty: biecki, ropczycki i sędziszowski, a dla parafii z dotychczasowych dwóch dekanatów gorlickich, które weszły w skład diecezji rzeszowskiej, utworzył jeden dekanat gorlicki. Po tych korektach diecezja dzieliła się na 19 dekanatów¹³.

Dobrze rozwinięta sieć dekanalna i parafialna, a nadto 105 kościołów filialnych i rektoralnych, przy stosunkowo niewielkim obszarze diecezji zapewniały sprawne jej funkcjonowanie oraz łatwy dostęp wiernych do duszpasterza. Mimo to w wielu przypadkach zachodziła konieczność tworzenia nowych jednostek w administracji diecezjalnej, zwłaszcza na terenie nowo powstających osiedli miejskich i miejscowości położonych daleko od kościoła parafialnego. Celem tych działań była przede wszystkim lepsza koordynacja pracy duszpasterskiej.

W minionym ćwierćwieczu dokonano zmian zarówno w strukturze dekanalnej, jak i parafialnej. Pierwsza z wymienionych została nieznacznie zreorganizowana 1 marca 1998, kiedy utworzono dekanat z siedzibą w Trzcianie (trzciański), wydzielony z czterech dotychczasowych dekanatów: rzeszowskiego II, rzeszowskiego IV, głogowskiego i sędziszowskiego, który objął następujące parafie: Będziemyśl, Błędowa Zgłobieńska, Bratkowice, Bzianka, Dąbrowa, Klęczany, Rzeszów-Przybyszówka, Świlcza, Trzciana¹⁴. O wiele większej reorganizacji sieci dekanalnej dokonano 21 września 2004 r. Od tego czasu diecezja jest podzielona na 24 dekanaty: Rzeszów – Katedra, Rzeszów – Fara, Rzeszów – Wschód, Rzeszów – Zachód, Rzeszów – Północ, Rzeszów – Południe, Biecz, Boguchwała, Brzostek, Czudec, Dębowiec, Frysztak, Głogów Małopolski, Gorlice, Jasło – Wschód, Jasło – Zachód, Kolbuszowa, Ropczyce, Sędziszów, Sokołów Małopolski, Strzyżów, Tyczyn, Wielopole Skrzyńskie, Nowy Żmigród. Przeprowadzona reorganizacja pozostawiła większość z dotychczasowych dekanatów, choć pociągnęła za sobą korekty w ich składzie, bądź w nazwie. Niemal zupełnie zmieniła natomiast dotychczasowy podział dekanatów rzeszowskich, zniósła dekanat trzciański oraz wprowadziła trzy

13. J. Sądel, *Rozwój sieci parafialnej w diecezji rzeszowskiej w latach 1992–1997*, „Zwiastowanie”, 6 (1997), nr 1, s. 23–24.

14. *Dekret utworzenia dekanatu trzciańskiego*, „Zwiastowanie”, 7 (1998), nr 1, s. 51.

nowe: boguchwalski, dębowiecki, wielopolski¹⁵. Ostatnia w minionym czasie korekta struktury dekanalnej przeprowadzona została z dniem 26 sierpnia 2012, gdy rozległy dekanat kolbuszowski podzielono na dwa mniejsze: Kolbuszowa – Wschód i Kolbuszowa – Zachód¹⁶.

Wiele zmian zaszło w organizacji sieci parafialnej. W latach 1992–2016 utworzono 42 nowe jednostki administracyjne. W niektórych przypadkach najpierw tworzono formę przejściową w postaci rektoratu, a dopiero po zorganizowaniu struktur duszpasterskich – podnoszono go do rangi parafii.

Pierwszą powołano do istnienia już 1 lipca 1992 r. Była to parafia w Terliczce, wydzielona z okręgu parafialnego w Łące. Jej prowadzenie powierzono kapucynom z prowincji krakowskiej. W dalszej kolejności powstały następujące parafie: pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Pagorzynie (rektorat 1992, parafia 1995), pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Kolbuszowej Górnej (1995), pw. bł. (św.) Józefa Sebastiana Pelczara w Rzeszowie (rektorat 1994, parafia 1995), pw. św. Wojciecha w Błędowej Zgłobieńskiej (rektorat 1992, parafia 1995), pw. bł. Karoliny Kózki w Rzeszowie (1995), pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Jaśle (1995), pw. św. Brata Alberta w Kolbuszowej (1996), pw. Matki Bożej Fatimskiej w Olchowej (rektorat 1995, parafia 1996), pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Foluszu (rektorat 1996, parafia 1997), pw. św. Jadwigi Królowej w Gorlicach (1997), pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Kielnarowej (rektorat 1992, parafia 1997), pw. św. Barbary w Ropczycach (1999), pw. bł. (św.) Urszuli Ledóchowskiej w Ropczycach (1999), pw. św. Anny w Bieczu (1999), pw. Miłosierdzia Bożego w Palikówce (2000), pw. Miłosierdzia Bożego w Zawadce Osieckiej (rektorat 1998, parafia 2000), pw. św. św. Piotra i Pawła w Łukawcu Dolnym (2001), pw. św. Rodziny w Ropczycach (2001), pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kawęczynie (rektorat 1998, parafia 2002), pw. św. Kazimierza w Przybówce (rektorat 2000, parafia 2002), pw. Dobrego Pasterza w Faliszówce (2000), pw. Matki Bożej Królowej Polski w Jabłonicy (2003), pw. św. Michała Archanioła w Stykowie (2003), pw. św. Józefa Sebastiana Pelczara w Strzyżowie (2003), pw. Matki Bożej Saletyńskiej w Kłęczanach (2004), pw. Matki Bożej Królowej Polski w Lisowie (2005), pw. św. Józefa w Głogowie (2006), pw. św. Jadwigi Królowej w Rzeszowie (rektorat 2003, parafia 2006), pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Sowinie (2006), pw. Matki Bożej Częstochowskiej

15. Kancelaria Kurii Diecezjalnej w Rzeszowie, sygn. IV/1, Dekret o reorganizacji dekanatów w Diecezji Rzeszowskiej, 21 września 2004; A. Motyka, *Zarys dziejów diecezji rzeszowskiej*, w: Schematyzm Diecezji Rzeszowskiej 2010, Rzeszów 2010, s. 50.

16. Dekret erygowania Dekanatu Kolbuszowa Zachód i Dekanatu Kolbuszowa Wschód, „Zwiastowanie”, 21 (2012), nr 4, s. 57–58.

w Rzeszowie (2006), pw. Niepokalanego Serca NMP w Zagorzycach Dolnych (2006), pw. NMP Matki Kościoła w Zarebkach (2006), pw. Maksymiliana Marii Kolbe w Rogoźnicy (rektorat 1995, parafia 2006), pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Jaworniku Niebyleckim (rektorat 1998, parafia 2008), pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Kamieniu – Podlesiu (2009), pw. św. Urszuli Ledóchowskiej w Kielanówce (2010), pw. Miłosierdzia Bożego w Sędziszowie Małopolskim (2010), pw. bł. Władysława Findysza w Rzeszowie (2012), pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Lublicy (rektorat 2007, parafia 2012), pw. bł. ks. Jerzego Popiełuszki w Rzeszowie (2014), pw. św. Jana Pawła II w Rzeszowie (2016)¹⁷.

Po tych zmianach, 15 sierpnia 2016 r. diecezja liczyła 25 dekanatów, 244 parafie i jeden rektorat. Warto tu nadmienić, iż w ostatnich latach trzy kościoły w diecezji zyskały tytuł bazyliki mniejszej: kościół bernardyński pw. Matki Bożej Wniebowziętej w Rzeszowie (12 listopada 2008), kościół pw. Narodzenia NMP w Gorlicach (23 maja 2009) i kościół pw. Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu (22 sierpnia 2011)¹⁸.

Imponujący rozwój sieci dekanalnej i parafialnej dokonany na przestrzeni 25 lat istnienia diecezji świadczy z jednej strony o wielkiej trosce ordynariusza rzeszowskiego bp. Kazimierza Górnego o prawidłowe funkcjonowanie duszpasterstwa oraz o łatwiejszy dostęp wiernych do środków uświęcenia, zaś z drugiej o ogromnym zaangażowaniu tak duszpasterzy, jak i wiernych świeckich, którzy w niełatwym przecież czasie podejmowali się budowy nowych świątyń i innych obiektów parafialnych.

4. Ludność

Teren diecezji rzeszowskiej zamieszkuje ludność niemal jednorodna, tak pod względem narodowościowym, jak i wyznaniowym. W pierwszym przypadku są to Polacy, zaś w drugim wyznawcy Kościoła rzymskokatolickiego. Przedstawiciele innych narodowości, np. Łemków, bądź wyznań, np. prawosławnych,

17. J. Sądel, *Rozwój...*, s. 24–28; A. Motyka, *25-lecie diecezji rzeszowskiej – Podział administracyjny*, „Niedziela Rzeszowska”, 60(2017), nr 15, s. 4-5; A. Motyka, *Zarys dziejów...*, s. 51; *Nowe parafie w diecezji*, „Zwiastowanie”, 19(2010), nr 2, s. 104–106; *Schematyzm Diecezji Rzeszowskiej 2010*, s. 792, 794; *Dekret erygowania rektoratu pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Lublicy*, „Zwiastowanie”, 16 (2007), nr 4, s. 67–68.

18. *Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów o podniesieniu kościoła Wniebowzięcia NMP w Rzeszowie do godności Bazyliki*, „Zwiastowanie”, 17 (2008), nr 3, s. 3; *Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów o podniesieniu kościoła Narodzenia NMP w Gorlicach do godności Bazyliki Mniejszej*, „Zwiastowanie”, 18 (2009), nr 2, s. 39; *Dekret o nadaniu kościołowi sanktuarijnemu w Dębowcu tytułu Bazyliki Mniejszej*, „Zwiastowanie”, 21 (2012), nr 2, s. 39.

jest nieznaczny procent. Strukturę wyznaniową, a co za tym idzie – również narodowościową doskonale obrazują dane liczbowe. W 1992 r. teren diecezji zamieszkiwało 611 102 osoby, w tym 603 290 katolików. Z tych danych wynika, iż osób niewierzących i przedstawicieli innych wyznań było wówczas na terenie diecezji niespełna 8000. Na przestrzeni minionego ćwierćwiecza proporcje te nie uległy istotnej zmianie. W grudniu 2015 r. mieszkańców terytorium diecezji było 583 034, a wiernych – 576 159¹⁹.

Mimo, iż większość terenu diecezji stanowią tereny rolnicze, to jednak ponad 50% ogółu jej ludności, przeszło 300 tys., zamieszkuje w miastach. Najwięcej diecezjan mieszka w Rzeszowie (ok. 188 tys.), Jaśle (ok. 36 tys.), Gorlicach (ok. 30 tys.) i Ropczycach (15,5 tys.). Natomiast pozostałe miasta, jak: Biecz, Głogów Młp., Kolbuszowa, Sędziszów Młp., Sokołów Młp., Strzyżów i Tyczyn, liczą ich do 10 tysięcy. Reszta diecezjan zamieszkuje wioski regionu. Warto tu nadmienić, iż w 2014 r. największe zaludnienie występowało w powiecie rzeszowskim grodzkim (1591 mieszkańców na km²), a najmniejsze w powiecie kolbuszowskim (81 mieszkańców na km²). Nieznacznie zróżnicowana jest natomiast struktura ludności według płci. Według tego kryterium przeważają kobiety, np. w roku 2002 stanowiły one ok. 50,3% ogółu mieszkańców wsi i 52% miast, czyli na 100 mężczyzn przypadało ich odpowiednio 102 i 109²⁰.

W ostatnim dziesięcioleciu XX w. i w pierwszych latach XXI w. w Polsce obniżał się sukcesywnie przyrost ludności. Podobne tendencje, choć w mniejszym stopniu, występowały również na terenie diecezji rzeszowskiej. Spowodowały one znaczne spowolnienie wzrostu liczby jej mieszkańców. Świadczą o tym dane statystyczne. O ile w 1990 r., jeszcze przed powstaniem diecezji, liczba urodzeń na każdy tysiąc ludności sięgała 17,2, to w 2001 obniżyła się do 10,3, a w 2015 – do 9,2. Inaczej mówiąc, na przestrzeni tego okresu nastąpił spadek liczby urodzeń o 47%. Obniżeniu uległ nie tylko przyrost ludności, ale również liczba zawieranych małżeństw (z 6,7 w 1990 do 5,1 w 2015 na każdy tysiąc ludności) oraz zgonów (z 9,4 w 1990 do 9,1 w 2015 na każdy tysiąc ludności). Spowodowało to znaczny spadek przyrostu naturalnego: z 7,8 w 1990 do 0,1 w 2015 na

19. Informacje za 1992 r. podane są w przybliżeniu. Zob. Diecezja Rzeszowska. Spis parafii i księży w nich pracujących, Rzeszów 1993, s. 44; Schematyzm 2015/16, s. 6; ZPA, Pismo ks. J. Buczka do ks. A. Motyki, 29 lipca 2017.

20. Por. Podział administracyjny i ludność w 2002 r., <http://www.sp.stat.gov.pl/urzedz/rzesz/woj-dan.htm>, 1 kwietnia 2004, wydruk w ZPA; por. Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2001 roku, <http://www.sp.stat.gov.pl/urzedz/rzesz/index.htm>, 1 IV 2004, wydruk w ZPA; por. Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2005 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/rzesz/ASSETS_demogr_2005.pdf, 16 października 2011, wydruk w ZPA; Województwo podkarpackie. Subregiony – powiaty – gminy 2015, Rzeszów 2015, s. 78–85.

każdy tysiąc ludności. Mimo tych dość dużych zmian zachodzących w strukturze demograficznej nieznacznie tylko podniósł się wiek środkowy (przeciętny) ludności. W roku 1990 wynosił on 30,3, zaś w 2014 – 39,6 lat. Można, więc stwierdzić, iż w sensie demograficznym ludność diecezji jest nadal młoda²¹.

Do najczęstszych zajęć zarobkowych mieszkańców diecezji należą: rolnictwo (w 2009 23,8 % pracujących), przemysł (22,3%), usługi i handel (14%), edukacja (8,6%) oraz budownictwo (5,4%). Wiele osób z pracą zawodową łączy prowadzenie gospodarstw rolnych. Daje się zauważyć u mieszkańców omawianych terenów wielki szacunek dla pracy oraz przywiązanie do tradycji ojców. Niestety, po 1989 r., czyli po przemianach ustrojowych w Polsce, bolesnym zjawiskiem na Podkarpaciu jest stale wzrastające bezrobocie, co wpływa na materialne zubożenie społeczeństwa. Jego przyczynami były m. in. w likwidacja i źle przeprowadzona prywatyzacja wielu zakładów pracy. Problem ten sukcesywnie się wzmacniał i w roku 2003 stopa bezrobocia na terenie diecezji sięgnęła 20,3%. W ostatnich jednak latach nastąpił znaczny jego spadek, i w kwietniu 2017 wynosiło ono 10,8%. Z wysokim bezrobociem wiąże się inne negatywne zjawisko – emigracja zarobkowa. Liczba zarejestrowanych wyjazdów za pracę wzrosła z 833 w 1990 do 2385 w 2005 r. Jeszcze bardziej wzrosła ona po włączeniu Polski w struktury Unii Europejskiej. W niektórych przypadkach obniżenie standardu życia oraz rozłąka spowodowana wyjazdem za pracę odbija się negatywnie na życiu moralnym jednostek i rodzin²².

Należy stwierdzić, że jednorodność narodowościowa i wyznaniowa ludności, jak też jej przywiązanie do tradycji ojców i do ziemi, sprawiają, że w diecezji istnieje silna więź z Kościołem i duchownymi oraz umiłowanie Ojczyzny. Uwidacznia się to przede wszystkim szacunkiem dla spraw kościelnych, zaangażowaniem w życie parafii i w działalność różnorodnych organizacji religijnych, a także aktywnością patriotyczną.

21. Por. Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2001 roku, <http://www.sp.stat.gov.pl>, 1 kwietnia 2004, wydruk w ZPA; por. Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2005 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/rzesz/ASSETS_demogr_2005.pdf, 16 października 2011, wydruk w ZPA; Rocznik statystyczny Województwa Podkarpackiego 2016, s. 106–118.

22. Por. Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2001 roku, <http://www.sp.stat.gov.pl>, 1 kwietnia 2004, wydruk w ZPA; por. Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2005 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/rzesz/ASSETS_demogr_2005.pdf, 16 X 2011, wydruk w ZPA; Informacje o województwie podkarpackim – kwiecień 2017, <http://rzeszow.stat.gov.pl/>, 23 VI 2017.

5. Urzędy, rady i instytucje diecezjalne

Najwyższą i bezpośrednią władzę w diecezji sprawuje biskup diecezjalny. W tym zadaniu wspierają go, przewidziane prawem kanonicznym, różnorakie urzędy, rady i instytucje diecezjalne. Do najważniejszych należą:

a) Kuria Diecezjalna – powstała wraz z utworzeniem diecezji. Właściwe jej funkcjonowanie rozpoczęło się jednak dopiero po ingresie bp. Kazimierza Górniego, kiedy powołano pierwszych urzędników, m.in. kanclerza (ks. dr Jerzy Buczek), oraz zorganizowano podstawowe wydziały kurialne. Podjęte działania pozwoliły z czasem wypracować strukturę kurialną złożoną z następujących urzędów i wydziałów: wikariusza generalnego (urząd ten od 1992 r. pełni bp dr Edward Białogłowski), wikariusza biskupiego ds. stałej formacji kapłańskiej (od 1999 r. jest nim ks. dr Wiesław Szurek), wikariusza sądowego (w latach 1997–2003 był nim ks. dr Jan Białobok, a od 2003 r. – ks. dr Józef Kula), Kancelarii Ogólnej, Wydziału Duszpasterskiego, Wydziału Katechetycznego, Wydziału Administracyjno-Gospodarczego, Wydziału Rodzinnego, Referatu Misyjnego, Referatu Spraw Zakonnych, Komisji Cenzorów Kościelnych, Komisji Liturgicznej, Komisji ds. Architektury i Sztuki Sakralnej. Początkowo Kuria Diecezjalna mieściła się w Domu Parafialnym przy kościele katedralnym (aleja Sikorskiego 21), a od 4 kwietnia 1996 r. we własnej siedzibie, zlokalizowanej w centrum miasta, przy ulicy Zamkowej 4. Od samego początku swego istnienia rzeszowska Kuria Diecezjalna koordynuje prace niemal we wszystkich dziedzinach życia diecezjalnego. Przy Kurii zlokalizowane jest Archiwum Diecezjalne²³.

b) Sąd Biskupi – utworzenie trybunału wykonującego w imieniu biskupa władzę sądowniczą możliwe było dopiero kilka lat po powstaniu diecezji. Główną przyczyną zwłoki był brak odpowiednio przygotowanych kadr. Z tego też względu procesy sądowe z diecezji prowadziły Sądy Biskupie w Przemyślu i Tarnowie. Dopiero po przygotowaniu i skompletowaniu potrzebnych kadr bp Kazimierz Górny dekretem z dnia 14 sierpnia 1997 ustanowił Sąd Biskupi diecezji rzeszowskiej. Pierwszym oficjałem został ks. dr Jan Białobok. Od chwili utworzenia Sąd Biskupi mieści się w gmachu Kurii Diecezjalnej przy ulicy Zamkowej 4. Rzeszowski Sąd Biskupi jest w hierarchii trybunałów kościelnych

23. A. Motyka, *Rzeszowska Kuria Diecezjalna*, „Niedziela Południowa”, 48 (2005), nr 18, s. 1, 3; tenże, *25-lecie diecezji rzeszowskiej – Kuria Diecezjalna*, „Niedziela Rzeszowska”, 60 (2017), nr 19, s. 5.

sądem pierwszej instancji. Najczęściej rozpatruje wnioski o stwierdzenie nieważności małżeństwa²⁴.

c) Rady, komisje i komitety diecezjalne – gremia złożone z kapłanów i wiernych świeckich, które pomagają swoim doradztwem w zarządzie diecezją. Do najważniejszych należy zaliczyć: Radę Kapłańską (powstała w 1992), Kolegium Konsultorów (1992), Radę ds. Ekonomicznych (1992), Radę Duszpasterską (1996), Diecezjalną Komisję ds. Powołań (1992), Radę ds. Rodziny (1998), Diecezjalną Radę Ruchów Katolickich (1998), Radę ds. Trzeźwości (1999), Diecezjalną Radę ds. Formacji Stałej Kapłanów (2000), Komitet Obchodów Roku Jubileuszowego itp.²⁵.

d) Kongregacje – spotkania duchowieństwa, a w przypadku kongregacji katechetycznych – także sióstr zakonnych i katechetów świeckich, mające na celu koordynację pracy duszpasterskiej w diecezji. Omawiane są na nich głównie bieżące sprawy organizacyjne i duszpasterskie. W zależności od poruszanej problematyki, jak też od uczestników, rozróżnia się kongregacje: dziekanów, rejonowe, katechetyczne i dekanalne²⁶.

e) Synod diecezjalny – uroczyste zgromadzenie przedstawicieli duchowieństwa, zakonów i katolików świeckich, na którym rozważa się stan i potrzeby diecezji. Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej przeprowadzony został z inicjatywy bp. Kazimierza Górnego w latach 2001–2004. Zajął się on następującymi problemami: wprowadzenie w życie uchwał II Polskiego Synodu Plenarnego, ujednolicenie prawa diecezjalnego, podjęcie programu nowej ewangelizacji, określenie istotnych kierunków duszpasterstwa w diecezji²⁷.

f) Kapituły kanoników – wspólnoty duchownych, ustanowione dla sprawowania i uświetniania służby Bożej. W diecezji funkcjonuje pięć kapituł: katedralna (utworzona 6 stycznia 2000)²⁸ oraz kolegiackie: biecka (27 grudnia 2003)²⁹, strzyżowska (24 marca 2007), kolbuszowska (24 marca 2007)³⁰ i jaśielska (6 stycznia 2011)³¹.

24. A. Motyka, *Sąd Biskupi*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Draus, G. Zamoyski, wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 706

25. A. Motyka, *Redemptori...*, s. 52–54.

26. Tamże, s. 47–49.

27. Zob. *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej*, Rzeszów 2004, s. 524–525, 530–532.

28. A. Motyka, *Rzeszowska Kapituła Katedralna*, „Niedziela Południowa”, (2005), nr 20, s. 1, 3.

29. *Dekret o utworzeniu Kapituły Kolegiackiej w Biecu*, „Zwiastowanie”, 12 (2003), nr 4, s. 23.

30. *Komunikat Kurii Diecezjalnej*, „Zwiastowanie”, 16 (2007), nr 1, s. 124–125.

31. *Statut Kapituły Kolegiackiej w Jasle*, „Zwiastowanie”, 20 (2011), nr 1, s. 85–89.

g) Placówki kulturalno-oświatowe – instytucje mające na celu kształcenie kadr duszpasterskich i katechetycznych oraz szerzenie kultury religijnej. W diecezji rzeszowskiej funkcjonują następujące: Wyższe Seminarium Duchowne (erygowane 8 kwietnia 1993), Instytut Teologiczno-Pastoralny im. św. Józefa Sebastiana Pelczara (1 września 1992), w którego strukturach znalazły się m. in. Diecezjalne Studium Katechetyczne (Kolegium Teologiczne), Diecezjalne Studium Organistowskie i Diecezjalne Studium Rodzinne; Muzeum Diecezjalne (15 sierpnia 1997), Wydawnictwo Diecezjalne (14 sierpnia 1997), Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego (2 października 1993)³².

h) Media diecezjalne – środki przekazu spełniające rolę informacyjno-formacyjną. Do najważniejszych należą: Katolickie Radio „Via” (powołane do istnienia 1 października 1994), diecezjalna strona internetowa, istniejąca od 1995 r., „Źródło Diecezji Rzeszowskiej” (ukazywało się w latach 1992–2006), „Niedziela Południowa” (od 4 stycznia 1998), „Zwiastowanie. Pismo Diecezji Rzeszowskiej” (od 1992), „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej” (od 1994). Warto tu nadmienić, że na terenie diecezji w minionym osiemnastolecu ukazywało się ogółem ponad osiemdziesiąt tytułów lokalnych czasopism katolickich. Diecezja nadto współpracuje z Telewizją Rzeszów, tworząc w niej od 1995 r. Redakcję Programów Katolickich³³.

6. Kadry

a) Biskupi

Nad całością życia religijnego w diecezji czuwają biskupi. Z Bożej woli są oni następcami Apostołów oraz pasterzami wspólnoty wiernych, jej nauczycielami i szafarzami kultu. Na mocy konsekracji biskupiej otrzymują zadanie uświęcania, nauczania i rządzenia. Te funkcje wykonują w łączności z Ojcem Świętym i Kolegium Biskupów. Dzieli się na biskupów diecezjalnych i tytularnych³⁴.

Biskup diecezjalny jest najwyższym pasterzem wspólnoty katolickiej w diecezji. Na mocy prawa kanonicznego posiada władzę zwyczajną, własną i bezpośrednią. Odpowiada za całokształt życia kościelnego w diecezji, tak w wymiarze wspólnotowym, jak i organizacyjnym³⁵.

32. A. Motyka, *Zarys dziejów...*, s. 55.

33. A. Motyka, *Redemptori...*, s. 71–79; A. Motyka, *Media diecezjalne*, „Niedziela Rzeszowska”, 53 (2010), nr 4, s. 5.

34. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984, kan. 375.

35. Tamże, kan. 382 nn.

Pierwszym biskupem diecezjalnym wspólnoty diecezji rzeszowskiej został bp Kazimierz Górny (ur. 24 grudnia 1937, prezbiterat 29 czerwca 1960, sakra biskupia 6 stycznia 1985), wcześniej biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej. Na ten urząd został prekonizowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 marca 1992, zaś uroczysty ingres do katedry odbył 11 kwietnia 1992. Jego zasługą było m.in. zorganizowanie struktur podstawowych instytucji diecezjalnych, utworzenie wielu organizacji katolickich, otwarcie na środki społecznego przekazu, przeprowadzenie I Synodu Diecezji Rzeszowskiej (2001–2004) i procesu kanonizacyjnego bł. ks. Władysława Findysza, utworzenie czterdziestu nowych jednostek administracyjnych, parafii i rektoratów, reorganizacja sieci dekanalnej, uzyskanie tytułów bazyliki mniejszej dla trzech kościołów w diecezji i budowa nowej siedziby Instytutu Teologiczno-Pastoralnego. Podejmował również wiele działań na płaszczyźnie społecznej, m.in. zabiegał o utworzenie uniwersytetu w Rzeszowie³⁶.

14 czerwca 2013, w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego, papież Franciszek przyjął jego rezygnację z obowiązków biskupa diecezjalnego diecezji rzeszowskiej oraz zlecił obowiązki administratora apostolskiego diecezji do czasu kanonicznego objęcia urzędu przez następcę. Od dnia 19 lipca 2013 bp Kazimierz Górny jest biskupem seniorem diecezji rzeszowskiej. Mimo przejścia na emeryturę aktywnie uczestniczy w życiu diecezji i stale wspiera swego następcę w czynnościach pasterskich³⁷.

Papież Franciszek, przyjmując 14 czerwca 2013 rezygnację z urzędu bp. Górnego, na jego następcę wyznaczył bp. Jana Wątrobę (ur. 4 grudnia 1953, prezbiterat 27 maja 1979, sakra biskupia 20 maja 2000), dotychczasowego biskupa pomocniczego archidiecezji częstochowskiej. Nowy ordynariusz kanonicznie objął diecezję 19 lipca 2013, a dzień później odbył uroczysty ingres do katedry rzeszowskiej. Od początku podjął niezwykle aktywną i wielokierunkową posługę biskupią. Wśród jego dokonań znalazły się m. in.: utworzenie kilku nowych parafii (pw. bł. ks. Jerzego Popiełuszki i pw. św. Jana Pawła II w Rzeszowie), powołanie do życia Rady ds. Ekonomicznych (2014), Szkoły Nowej Ewangelizacji (2015), ustanowienie nowych sanktuariów (m.in. Matki Bożej

36. A. Motyka, Górny Kazimierz, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Draus, G. Zamojski, wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 180; *Wszystko Tobie oddać pragnę. 25 lat posługi biskupiej i 50 kapłańskiej Biskupa Rzeszowskiego Kazimierza Górnego*, Rzeszów 2010, passim; J. Buczek, *W Roku Kapłańskim – podwójny jubileusz Biskupa Rzeszowskiego, 25-lecie święceń biskupich i 50-lecie święceń kapłańskich*, „Zwiastowanie”, 19 (2010), numer specjalny, s. 17–34.

37. *List Nuncjusza Apostolskiego abp. C. Migliore do bp. K. Górnego*, „Zwiastowanie”, 22 (2013), nr 2, s. 46.

Szkaplerznej w Rzeszowie) oraz Diecezjalnego Centrum Światowych Dni Młodzieży (2014)³⁸.

W diecezji rzeszowskiej istnieje również urząd biskupa tytularnego (pomocniczego). Zadaniem pełniącego go biskupa jest wspieranie ordynariusza w zarządzaniu diecezją. Od samego początku jest nim bp Edward Białogłowski (ur. 8 stycznia 1947, prezbiterat 17 czerwca 1972, sakra biskupia 6 stycznia 1988), wcześniej kapłan i biskup pomocniczy diecezji przemyskiej.

Od początku włączył się on bardzo aktywnie w prace organizacyjne różnych instytucji diecezjalnych, zajął się organizacją działalności katechetycznej i formacją katechetów, przewodniczył diecezjalnej komisji liturgicznej, zespołowi cenzorów kościelnych oraz Komisji Głównej I Synodu Diecezji Rzeszowskiej, zasiadał w Kolegium Konsultorów i Radzie Kapłańskiej, pracował jako wykładowca rzeszowskiej filii UMCS (od 2001 Uniwersytetu Rzeszowskiego) i rzeszowskiego Wyższego Seminarium Duchownego. Włączył się nadto w działalność duszpasterską na terenie diecezji i poza jej granicami, m. in. od 1979 r. jest aktywnym organizatorem i uczestnikiem dorocznej Pieszej Pielgrzymki Rzeszowskiej; uczestniczył w Światowych Dniach Młodzieży i Międzynarodowych Kongresach Eucharystycznych, a także prowadził liczne programy w Katolickim Radiu „Via”³⁹.

b) Duchowieństwo diecezjalne

Zasadniczy wpływ na formację religijno-moralną wiernych oraz ich uświęcenie mają kapłani. Im została powierzona została troska o zbawienie wiernych. Zadanie to wypełniają głównie poprzez sprawowanie służby Bożej, szafarstwo sakramentów świętych, głoszenie słowa Bożego oraz prowadzenie grup religijnych. Duszpasterze są więc niezbędnymi zarówno w pracy diecezjalnej, jak

38. *Komunikat Nuncjatury Apostolskiej w Polsce* N. 3464/13, „Zwiastowanie”, 22 (2013), nr 2, s. 18; *Nowy Pasterz Kościoła Rzeszowskiego*, „Zwiastowanie”, 22 (2013), nr 2, s. 43–44; *Dekret powołujący diecezjalne centrum Światowych Dni Młodzieży w Diecezji Rzeszowskiej*, „Zwiastowanie”, 23 (2014), nr 4, s. 71–73; *Dekret erygowania parafii pod wezwaniem bł. ks. Jerzego Popiełuszki w Rzeszowie*, „Zwiastowanie”, 23 (2014), nr 4, s. 74–75; *Dekret erygowania Sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej w Rzeszowie*, „Zwiastowanie”, 24 (2015), nr 1, s. 103–105; *Dekret erygujący działalność Szkoły Nowej Ewangelizacji bł. Pawła VI w Diecezji Rzeszowskiej*, „Zwiastowanie”, 24 (2015), nr 3, s. 43; *Erygowanie parafii św. Jana Pawła II w Rzeszowie*, „Zwiastowanie”, 25 (2016), nr 1, s. 60; J. Sądel, *Razem naśladowmy Jezusa łagodnego i pokornego*, „Niedziela Rzeszowska”, 56 (2013), nr 30, s. 1, 4–5.

39. A. Motyka, *Biskup Edward Białogłowski – życie i działalność*, w: *W Mocy Ducha Świętego. Księga Pamiątkowa dla Jego Ekscelecji Księdza Biskupa Edwarda Białogłowskiego z okazji XXV rocznicy święceń biskupich*, red. P. Mierzwa, M. Nabożny, Rzeszów 2013, s. 11–13.

i w dziele uświęcenia ludzi. Zrozumiała jest zatem troska wspólnoty wierzących o kapłanów i powołania kapłańskie.

Diecezja rzeszowska przez cały czas swego istnienia miała wystarczającą, sukcesywnie wzrastającą liczbę kapłanów. W roku 1992 było ich 423, w 2010 – 673, a w 2016 – 713. W ciągu minionego ćwierćwiecza stan personalny diecezji zwiększył się więc o 290 księży. Są wśród nich wyświęceni dla diecezji rzeszowskiej, jak też inkardynowani do niej z innych diecezji bądź zakonu. Przeszło trzecią część ogólnej liczby duchowieństwa rzeszowskiego stanowią jeszcze kapłani przygotowani do pracy duszpasterskiej w seminariach duchownych w Przemyślu i Tarnowie. Natomiast blisko dwie trzecie tej liczby stanowią już absolwenci seminarium rzeszowskiego. Do 2015 r. dla diecezji rzeszowskiej wyświęconych zostało 422 kapłanów. Poza rocznikiem święceń 1992, pozostałe tworzyli już wychowankowie seminarium rzeszowskiego. Niektóre roczniki święceń, jak 1993, były w nim zaledwie kilka tygodni, inne rok i więcej, a roczniki święceń począwszy od 1999 odbywały w nim pełną formację. W stosunku do liczby diecezjan (w 2015 ok. 595 tysięcy) liczba duchowieństwa była zadowalająca; na jednego kapłana przypadało bowiem przeciętnie około 800 wiernych. Ten wzgląd zaważył na podjęciu przez bp. Kazimierza Górnego w 2002 r. decyzji o obniżeniu wieku emerytalnego księży z 75 na 70 rok życia⁴⁰.

Ogół duchowieństwa diecezjalnego dzieli się na określone grupy funkcjonalno-duszpasterskie. Wynika to przede wszystkim z aktualnych potrzeb, przepisów prawa kanonicznego oraz miejscowych zwyczajów. Podział ten ułatwia koordynację pracy duszpasterskiej. Wśród duchowieństwa rzeszowskiego można wyróżnić następujące grupy funkcyjne: biskupi, urzędnicy kurialni i sądowi, członkowie rad diecezjalnych, profesorowie Wyższego Seminarium Duchownego i innych uczelni wyższych, dziekani, proboszczowie, wikariusze, katecheci, kapelani szpitalni, kapelani domów opieki społecznej, kapelani wojskowi i kapelani więzienni. Specyficzną grupę duchowieństwa stanowią księża przebywający czasowo poza diecezją, a mianowicie misjonarze oraz studenci. Do pracy duszpasterskiej angażują się też księża emeryci, nie pełniący już żadnej funkcji administracyjnej. Każda z wymienionych grup funkcyjnych realizuje właściwe sobie zadania, określone prawem kościelnym⁴¹.

40. ZPA, Pismo ks. J. Buczka do ks. A. Motyki, 29 lipca 2016; *Diecezja Rzeszowska...*, s. 44; Schematyzmy diecezjalne z lat 1993–2017, passim; A. Motyka, *Redemptori...*, s. 83–86; A. Motyka, *Zarys dziejów...*, s. 56–57; *Informator Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie*, Rzeszów 2007, s. 11.

41. Zob. Schematyzmy diecezjalne z lat 1993–2010.

Skuteczność posługi kapłanów zależy w dużym stopniu od ich osobistego przygotowania do spełnianych zadań, gorliwości pasterskiej oraz osobistej świętości. W diecezji rzeszowskiej wielką troską otacza się zatem wszystkie formy sprzyjające lepszemu formacji kapłanów, m. in. wychowanie seminaryjne kandydatów do kapłaństwa, formację permanentną kapłanów zaangażowanych w duszpasterstwo oraz studia specjalistyczne.

c) Zakony

Ważną rolę w kształtowaniu religijności wiernych odgrywają zakony i zgromadzenia zakonne. Koncentrują się one przede wszystkim na realizacji właściwych sobie charyzmatów. Prócz tego podejmują działania duszpasterskie, związane głównie z pracą parafialną. W tej ostatniej dziedzinie stanowią niejako uzupełnienie pracy duchowieństwa diecezjalnego.

W ciągu minionego ćwierćwiecza na terenie diecezji rzeszowskiej nastąpił nieznaczny rozwój strukturalny i personalny instytutów zakonnych. W 1992 r. istniało tam dziewięć męskich (bernardyni, dominikanie, franciszkanie konwentualni, franciszkanie reformaci, kapucyni, misjonarze saletyńscy, misjonarze Świętej Rodziny, pijarzy, salezjanie) i czternaście żeńskich (dominikanki, felicyjanki, franciszkanki Rodziny Maryi, michalitki, nazaretanki, opatrzościanki, prezentki, serafitki, sercanki, Sługi Jezusa, służebniczki dębickie, służebniczki starowiejskie, szarytki i wizytki) rodzin zakonnych⁴², natomiast w 2015 r. było ich odpowiednio: dziewięć⁴³ i dwadzieścia (w 1993 doszły karmelitanki bose, w 1994 – Siostry Szkolne de Notre Dame, w 1996 – franciszkanki od Pokuty i Miłości Chrześcijańskiej, od 2006 Córki św. Franciszka Salezego, w 2002 – saletyńskie, w 2005 – pijarki, w 2011 – kanoniczki Ducha Świętego)⁴⁴. Wzrosła również ogólna liczba placówek zakonnych z 59 w 1992 do 76 w 2015 r. Te zmiany pociągnęły za sobą wzrost liczby zakonników z 361 (259 siostr i 102 zakonników) w 1992 do 460 (335 siostr i 125 zakonników) w 2015⁴⁵.

Działalność instytutów zakonnych na terenie diecezji była bardzo zróżnicowana, od aktywności kontemplacyjnej poczynawszy na prowadzeniu parafii bądź

42. Zob. *Schematyzm Diecezji Rzeszowskiej 1993*, Rzeszów 1993, s. 239–262.

43. Przejściowo w omawianym okresie w diecezji pracowały dwie męskie wspólnoty zakonne: w Gładyszowie księża ze Zgromadzenia Najświętszych Serc Jezusa i Maryi (w latach 1996–2006) oraz w Jaśle Misjonarze św. Franciszka Salezego (2003–2010). Zob. *Schematyzmy diecezjalne z lat 1996–2010*.

44. W diecezji pracowały nadto przejściowo siostry z trzech zgromadzeń: Franciszkanek od Cierpiących (2001–2006), Franciszkanek Pana Jezusa (2004–2006), Córki Franciszka Salezego (2006–2011). Zob. *Schematyzmy diecezjalne z lat 1993–2017*.

45. *Diecezja Rzeszowska...*, s. 44; *Schematyzm 1993*, s. 239–262; *Schematyzm 2015/16*, s. 6; ZPA, Pismo ks. J. Buczka do ks. A. Motyki, 29 lipca 2016.

placówek wychowawczo-opiekuńczych kończąc. Niemal wszystkie wspólnoty zakonne męskie zajmowały się prowadzeniem parafii. Nadto trzy z nich, a mianowicie: kapucyni w Sędziszowie, pijarzy w Rzeszowie oraz saletyni w Dębowcu, prowadziły nowicjaty własnych rodzin zakonnych. Spośród wspólnot żeńskich dwie – karmelitanki bose i wizytki – oddawały się niemal wyłącznie kontemplacji, zaś pozostałe – prócz aktywności modlitewnej – posługiwały w katechezie, zajmowały się kościołem, były organistkami, pracowały w przedszkolach, prowadziły organizacje religijne i animowały pracę charytatywną, opiekowały się chorymi i niepełnosprawnymi. W tej ostatniej dziedzinie zasłużyły się między innymi opatrznościarki, prowadzące Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci Umysłowo i Fizycznie Niepełnosprawnych w podrzeszowskiej Łące. Z kolei na płaszczyźnie wychowawczej pozytywnie zapisały się prezentki i pijarki, które uruchomiły w Rzeszowie szkoły katolickie. Warto tu również wspomnieć o placówce sercanek, powstałej w 2000 r., w której znalazła się siedziba władz prowincji pw. św. Józefa, jak również Dom Samotnej Matki, oraz o domu prowincjalnym Sióstr Serafitek, wraz z przedszkolem (2009). Zakonnicy z kilku zgromadzeń zaangażowali się też bezpośrednio w pracę na rzecz diecezji, posługując w Kurii Biskupiej⁴⁶.

d) Katecheci świeccy

Na terenie diecezji rzeszowskiej w posługę katechetyczną zaangażowani zostali również katecheci świeccy. Początkowo ich liczba była bardzo skromna, wynosząca – według stanu z 31 grudnia 1992 – zaledwie 49. Wynikało to przede wszystkim z faktu, iż grupa duchowieństwa diecezjalnego oraz osób zakonnych wystarczała dla objęcia katechizacją dzieci i młodzieży w warunkach nauczania w salkach katechetycznych. W wielu wypadkach jednak ograniczano do minimum liczbę godzin religii przypadającą na jedną klasę. Z tego też względu po powrocie nauczania religii do szkół wzrosło zapotrzebowanie na kadrę katechetyczną. Stworzyło to szansę pracy w katechezie większej liczbie osób świeckich. Ich przygotowaniem zawodowym zajęło się utworzone w 1992 r. Diecezjalne Studium Katechetyczne (od 1993 Diecezjalne Kolegium Teologiczne). Dzięki temu sukcesywnie zaczęła wzrastać liczba katechizujących. Już w 1997, w piątym roku istnienia diecezji, katechetów świeckich było 161, w 2002 – 191, a w 2016 – 145. Zdecydowany wzrost liczby osób świeckich zaangażowanych w katechezie świadczy z jednej strony o znacznym zapotrzebowaniu na dodatkowe kadry katechetyczne, a z drugiej o otwartej na świeckich postawie władz diecezji. Należy tu nadmienić, że katecheci zajmują się nie tylko nauczaniem

46. A. Motyka, *Redemptori...*, s. 86–93.

religii w szkole, ale również włączają się w prowadzenie grup oraz pomagają w duszpasterstwie parafialnym⁴⁷.

7. Duszpasterstwo

Duszpasterstwo zajmuje priorytetowe miejsce w misji Kościoła, gdyż realizuje podstawowe zadanie, jakim jest uświęcenie wiernych i wprowadzanie ich w kontakt z Bogiem. Polega ono zasadniczo na sprawowaniu służby Bożej, szafarstwie sakramentów oraz nauczaniu. Są to oczywiście zwyczajne funkcje duszpasterskie, ukierunkowane na ogół wiernych w celu zaspokojenia ich potrzeb religijnych. We wspólnocie kościelnej są jednak osoby, a nawet całe grupy społeczne, które przejawiają właściwe tylko sobie tęsknoty religijne. Ze względu na nich tworzy się duszpasterstwa specjalistyczne, organizacje i stowarzyszenia religijne oraz ruchy katolickie⁴⁸.

Ze wszystkich tych form duszpasterskich, tak zwyczajnych, jak i nadzwyczajnych, w całej pełni korzystano w diecezji rzeszowskiej. Przywiązuje się tu bowiem dużą uwagę m. in. do sprawowania kultu, kaznodziejstwa i katechizacji. Nadto prężnie działają liczne ośrodki rekolekcyjne. Zaowocowało to znaczącym uaktywnieniem wiernych świeckich oraz włączeniem ich w prace licznych duszpasterstw i organizacji kościelnych. W roku 2002 tych ostatnich na terenie diecezji było ogółem 107 (41 duszpasterstw specjalistycznych, 33 organizacji religijnych, 22 stowarzyszenia i 11 ruchów katolickich). Były wśród nich organizacje o charakterze dewocyjnym, apostołskim, charytatywnym, misyjnym oraz trzeźwościowym; niektóre swymi strukturami ogarniają całą diecezję, inne zaś jedną, kilka bądź kilkanaście parafii. Na szczególną uwagę zasługują: Caritas Diecezji Rzeszowskiej (utworzona 8 maja 1992 r.), Akcja Katolicka (2 czerwca 1992), Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (1993), Ruch Światło-Życie (przed 1992), Stowarzyszenie Rodzin Katolickich (1994) oraz Stowarzyszenie Żywego Różańca⁴⁹.

Szczególnym środkiem uświęcenia wiernych były wielkie wydarzenia duszpasterskie, jednorazowe i cykliczne, mobilizujące wspólnotę diecezjalną do pogłębienia swej religijności. Należą do nich zaliczyć: koronacje wizerunków

47. Tamże, s. 93–94; M. Winiarski, 25 lat katechizacji w diecezji rzeszowskiej, w: *Informator Katechetyczny. 25 lat katechizacji w Diecezji Rzeszowskiej*, Rzeszów 2016, s. 7–9; Dane statystyczne o katechizacji w diecezji rzeszowskiej w roku szkolnym 2015/2016, w: tamże, s. 62–63.

48. A. Motyka, *Redemptori...*, s. 100.

49. Tamże, s. 101–114; J. Buczek, *W roku kapłańskim...*, s. 22–23, 26–30. Działalność organizacji katolickich istniejących w diecezji rzeszowskiej przybliża opracowanie pt. *Informator duszpasterski diecezji rzeszowskiej 1998 rok*, Rzeszów 1998.

słynących łaskami – Matki Bożej Fatimskiej w katedrze (11 czerwca 1993), Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu (15 września 1996), Matki Bożej Łaskawej w Chmielniku (4 maja 1997), Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie (27 sierpnia 2000), Matki Bożej Królowej Rodzin w Ropczycach (16 września 2001), Matki Bożej Łaskawej – Królowej Różańca Świętego w Czudcu (8 września 2002); Matki Bożej Królowej Gór w Skalniku (9 września 2007), Matki Bożej Szkaplerznej w Rzeszowie (1 października 2011), Matki Bożej „Madonny z Puszczy” w Ostrowach Tuszowskich (19 maja 2012), Matki Bożej Królowej Świata – Opiekunki Ludzkich Dróg w Sokołowie Małopolskim (8 czerwca 2013), Matki Bożej Uzdrawienia Chorych w Głogowie Małopolskim (30 maja 2015); doroczną Pieszą Pielgrzymkę Rzeszowską; coroczny koncert ewangelizacyjny „Jednego Serca Jednego Ducha” (od 2003); obchody Roku Rodziny (1994) i Roku Misyjnego (1995); nawiedzenie Figury Matki Bożej Fatimskiej (1995); Diecezjalny Kongres Ruchów Katolickich (1998); obchody Roku Jubileuszowego i introvizację obrazu Miłosierdzia Bożego w parafiach diecezji (2000); nawiedzenie parafii diecezji rzeszowskiej przez kopię obrazu Matki Bożej Częstochowskiej (13 października 2001 – 24 sierpnia 2002), I Synod Diecezjalny (24 marca 2001 – 20 listopada 2004), I Diecezjalny Kongres Eucharystyczny (2005), beatyfikację sługi Bożego ks. Władysława Findysza (19 czerwca 2005), Rok oddania rodzin Diecezji Rzeszowskiej Najświętszemu Sercu Pana Jezusa (2006), nawiedzenie parafii przez relikwie bł. Karoliny (2007–2008) oraz peregrynację symboli Światowych Dni Młodzieży (1–11 czerwca 2015)⁵⁰.

Wielość i różnorodność form duszpasterskich realizowanych na terenie diecezji rzeszowskiej z jednej strony świadczy o gorliwości duchowieństwa, zaś z drugiej o wielkiej aktywności religijnej wiernych świeckich, a także o odpowiedzialności katolików za uświęcenie własne i uświęcenie wspólnoty Kościoła lokalnego.

8. Zakończenie

Podsumowując, należy stwierdzić, iż diecezja rzeszowska, choć należy, zarówno pod względem personalnym, jak i terytorialnym, do najmniejszych w Polsce, to jednak, na równi z innymi, realizowała stojące przed nią zadania. W minionym okresie udoskonalona została struktura administracyjna diecezji oraz utworzono wszystkie instytucje potrzebne do jej prawidłowego

⁵⁰. H. Janicka, *Kalendarium ważniejszych wydarzeń w dziejach diecezji rzeszowskiej*, „Zwiastowanie”, 19 (2010), numer specjalny, passim; *Dotknij miłosierdzia – peregrynacja symboli ŚDM w Diecezji Rzeszowskiej*, „Zwiastowanie”, 24 (2015), nr 2, s. 113–115; A. Motyka, *Redemptori...*, s. 95–99, 127–146; tenże, *Na pielgrzymkowych szlakach diecezji rzeszowskiej*, Rzeszów 2017, passim.

funkcjonowania. Podjęto nawet szereg inicjatyw, jak np. stworzenie diecezjalnej rozgłośni radiowej, na które nie odważyło się wiele tzw. starych diecezji. Nadto trzeba podkreślić, że wraz z tworzeniem struktur diecezjalnych, realizowano wiernie program duszpasterski, zarówno w jego zwyczajnych, jak i nadzwyczajnych formach. Zaowocowało to ogromnym zaangażowaniem religijnym, zarówno księży, jak i świeckich, co uwidoczniło się m.in.: wysoką frekwencją podczas niedzielnych Mszy świętych oraz prężną działalnością licznych organizacji katolickich. Wszystkie te dokonania były możliwe dzięki zmysłowi organizacyjnemu osób zarządzających diecezją, osobistemu zaangażowaniu wielu księży oraz życzliwemu wsparciu ze strony diecezjan, zarówno duchownych, jak i świeckich. Miniony okres zapisał się więc na trwałe w dziejach diecezji rzeszowskiej; zostały bowiem stworzone mocne podstawy do jej funkcjonowania.

Można więc pokusić się o postawienie wniosku, iż dokonana w 1992 r. reorganizacja struktur kościelnych w Polsce, w przypadku diecezji rzeszowskiej pod wieloma względami wydała liczne i pozytywne owoce.

THE DIOCESE OF RZESZOW – 25 YEARS OF EXISTENCE AND MISSION

Summary

The Diocese of Rzeszow, an administrative unit of the Roman Catholic Church, located in south-eastern Poland, was founded on March 25th, 1992 under the bull of John Paul II *Totus tuus Poloniae populus*. As a suffragan diocese, it entered the metropolis of Przemyśl. Her patrons were announced: Bl. Bishop Joseph Sebastian Pelczar and Bl. Karolina Kózka, and to the rank of the cathedral church – the elevated church. The Sacred Heart of Jesus in Rzeszow. The territory covered by two dioceses - Przemyśl (fourteen deanates) and Tarnów (the deanate of Kolbuszowa and 37 parishes separated from the five deanates); The total of 202 parishes and 4 rectors. Over the past quarter century several decanter network corrections have been made and many new parishes have been created. As a result of these actions - according to the data from 2016 - the territory of the diocese was divided into 25 deanates, 244 parishes and one rectorate. They lived mainly the faithful of the Roman Catholic Church. Representatives of other religions or denominations were a little percent.

The diocese's administration was in the hands of the diocesan bishop. The office was performed by Bishop Kazimierz Górny (1992-2013) and Bishop Jan Wątroba (from 2013). On this mission was assisted by auxiliary bishop Edward Białogłowski. In the diocese there were also various offices, councils and diocesan institutions, such as the Diocesan Curia, the Bishop's Court, the Levitical Council, the chapters of the canons, the cultural and educational institutions (such as the Higher Seminary, the Diocesan Museum Diocesan media (eg Catholic Radio Via) and the Synod of the Diocese of Rzeszow were organized.

Pastoral work in the diocese is mainly undertaken by diocesan priests. They are supported by lay people and religious catechists.

The Church's mission is to give a priority to pastoral care, that is, the concern for the sanctification of the faithful. In the Diocese of Rzeszow, such as its ordinary and extraordinary forms were realized. The latter manifested above all in the functioning of pastoral and ecclesiastical organizations and in cyclic and occasional pastoral activities, such as pilgrimages, coronations with the graces of famous paintings, and celebrations of the Jubilee Year. The last time he enrolled in the permanent history of the diocese of Rzeszów; It was not only a strong foundation for its functioning, but also a faithful pastoral program, both in its ordinary and extraordinary forms. This resulted in a great religious commitment, both priests and lay people.

Słowa kluczowe: struktury kościelne, diecezja, terytorium, podział administracyjny, dekanat, parafia, Rzeszów, biskup, zarząd diecezji, instytucje diecezjalne, kapłani, zakonnicy, katecheci świeccy, wierni, duszpasterstwo

Key words: church structures, diocese, territory, administrative division, deanate, parish, Rzeszow, bishop, diocesan administration, diocesan institutions, priests, nuns, secular catechists, faithful, pastoral ministry

Translation by Danuta Mieleszko

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła

A) Niedrukowane

1. Kancelaria Kurii Diecezjalnej w Rzeszowie

sygn. IV/1, Dekret o reorganizacji dekanatów w Diecezji Rzeszowskiej, 21 IX 2004.

2. Zbiory Prywatne Autora

Pismo ks. J. Buczka do ks. A. Motyki, 29 VII 2017.

B) Drukowane

Dane statystyczne o katechizacji w diecezji rzeszowskiej w roku szkolnym 2015/2016, w: *Informator Katechetyczny. 25 lat katechizacji w Diecezji Rzeszowskiej*, Rzeszów 2016, s. 62-63.

Dekret erygowania Dekanatu Kolbuszowa Zachód i Dekanatu Kolbuszowa Wschód, „Zwiastowanie”, 21(2012), nr 4, s. 57-58.

Dekret erygowania parafii pod wezwaniem bł. ks. Jerzego Popiełuszki w Rzeszowie, „Zwiastowanie”, 23(2014), nr 4, s. 74-75.

Dekret erygowania rektoratu pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Lublicy, „Zwiastowanie”, 16(2007), nr 4, s. 67-68.

Dekret erygowania Sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej w Rzeszowie, „Zwiastowanie”, 24(2015), nr 1, s. 103-105.

Dekret erygujący działalność Szkoły Nowej Ewangelizacji bł. Pawła VI w Diecezji Rzeszowskiej, „Zwiastowanie”, 24(2015), nr 3, s. 43.

Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów o podniesieniu kościoła Wniebowzięcia NMP w Rzeszowie do godności Bazyliki, „Zwiastowanie”, 17(2008), nr 3, s. 3.

Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów o podniesieniu kościoła Narodzenia NMP w Gorlicach do godności Bazyliki Mniejszej, „Zwiastowanie”, 18(2009), nr 2, s. 39.

Dekret Nuncjatury Apostolskiej w Polsce z 25 III 1992, „Zwiastowanie”, 1(1992), nr 1, s. 12-13.

Dekret o nadaniu kościołowi sanktuaryjnemu w Dębowcu tytułu Bazyliki Mniejszej, „Zwiastowanie”, 21(2012), nr 2, s. 39.

Dekret o utworzeniu Kapituły Kolegiackiej w Bieczu, „Zwiastowanie”, 12(2003), nr 4, s. 23.

Dekret powołujący diecezjalne centrum Światowych Dni Młodzieży w Diecezji Rzeszowskiej, „Zwiastowanie”, 23(2014), nr 4, s. 71-73.

Dekret utworzenia dekanatu trzciańskiego, „Zwiastowanie”, 7(1998), nr 1, s. 51.

Diecezja Rzeszowska. Spis parafii i księży w nich pracujących, Rzeszów 1993.

Dotknij miłosierdzia – peregrynacja symboli ŚDM w Diecezji Rzeszowskiej, „Zwiastowanie”, 24(2015), nr 2, s. 113-115.

Erygowanie parafii św. Jana Pawła II w Rzeszowie, „Zwiastowanie”, 25(2016), nr 1, s. 60.

Kodeks Prawa Kanonicznego, Poznań 1984.

- Komunikat Kurii Diecezjalnej*, „Zwiastowanie”, 16(2007), nr 1, s. 124-125.
- Komunikat Nuncjatury Apostolskiej w Polsce* N. 3464/13, „Zwiastowanie”, 22(2013), nr 2, s. 18.
- Informator duszpasterski diecezji rzeszowskiej 1998 rok*, Rzeszów 1998.
- List Nuncjusza Apostolskiego abp. C. Migliore do bp. K. Górnego*, „Zwiastowanie”, 22(2013), nr 2, s. 46.
- Nowe parafie w diecezji*, „Zwiastowanie”, 19(2010), nr 2, s. 104-106.
- Nowy Pasterz Kościoła Rzeszowskiego*, „Zwiastowanie”, 22(2013), nr 2, s. 43-44.
- Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej*, Rzeszów 2004.
- Schematyzm Diecezji Rzeszowskiej 1993*, Rzeszów 1993.
- Tenże za lata 1994-2017.
- Statut Kapituły Kolegiackiej w Jaśle*, „Zwiastowanie”, 20(2011), nr 1, s. 85-89.
- Rocznik statystyczny Województwa Podkarpackiego 2016*.

II. Opracowania

A) Drukowane

- Balon J., German K., Kozak J., Malara H., Widacki W., Ziaja W., *Regiony fizycznogeograficzne*, w: *Karpaty Polskie. Przyroda, człowiek i jego działalność*, red. J. Warszńska, Kraków 1995, s. 117-130.
- Buczek J., *W Roku Kapłańskim – podwójny jubileusz Biskupa Rzeszowskiego, 25 – lecie święceń biskupich i 50 – lecie święceń kapłańskich*, „Zwiastowanie”, 19(2010), numer specjalny, s. 17-34.
- Informator Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie*, Rzeszów 2007.
- Janicka H., *Kalendarium ważniejszych wydarzeń w dziejach diecezji rzeszowskiej*, „Zwiastowanie”, 19(2010), numer specjalny, s. 35-97.
- Kielar Z., Dudziński T., *Ogólna charakterystyka województwa*, w: *Rzeszowskie. Rozwój województwa w Polsce Ludowej*, red. H. Paślawski, Warszawa 1971, s. 28-42.
- Kumor B., *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985.
- Kumor B., *Krakowska diecezja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 1146-1174.
- Kwolek J., *Początki biskupstwa przemyskiego*, „Nasza Przyszłość”, (1975), z. 43, s. 7-25.
- Motak M., *Beskid Niski*, Bielsko – Biała 2000.
- Motyka A., *25 - lecie diecezji rzeszowskiej - Kuria Diecezjalna*, „Niedziela Rzeszowska”, 60(2017), nr 19, s. 5.

- Motyka A., *25-lecie diecezji rzeszowskiej – Podział administracyjny*, „Niedziela Rzeszow-ska”, 60(2017), nr 15, s. 4-5.
- Motyka A., *Biskup Edward Białogłowski – życie i działalność*, w: *W Mocy Ducha Świętego. Księga Pamiątkowa dla Jego Eksceleńcji Księdza Biskupa Edwarda Białogłowskiego z okazji XXV rocznicy święceń biskupich*, red. P. Mierzwa, M. Nabożny, Rzeszów 2013, s. 11-13.
- Motyka A., *Górny Kazimierz*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Draus, G. Zamoyski, wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 180.
- Motyka A., *Media diecezjalne*, „Niedziela Rzeszowska”, 53(2010), nr 4, s. 5.
- Motyka A., *Na pielgrzymkowych szlakach diecezji rzeszowskiej*, Rzeszów 2017.
- Motyka A., *Redemptori hominis. Dziesięciolecie diecezji rzeszowskiej*, Rzeszów 2002.
- Motyka A., *Rzeszowska Diecezja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 17, Lublin 2012, kol. 735-736.
- Motyka A., *Rzeszowska Kapituła Katedralna*, „Niedziela Południowa”, 48(2005), nr 20, s. 1, 3.
- Motyka A., *Rzeszowska Kuria Diecezjalna*, „Niedziela Południowa”, 48(2005), nr 18, s. 1, 3.
- Motyka A., *Sąd Biskupi*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Draus, G. Zamoyski, wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 706.
- Motyka A., *Zarys dziejów diecezji rzeszowskiej*, w: *Schematyzm Diecezji Rzeszowskiej 2010*, Rzeszów 2010, s. 47-60.
- Nowe diecezje Kościoła katolickiego w Polsce*, red. L. Adamczyk, W. Zdaniewicz, Warszawa 1994.
- Ostasz G., *Historia – Rzeszów po II wojnie światowej*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Draus, G. Zamoyski, wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 217-220.
- Sądel J., *Razem naśladujmy Jezusa łagodnego i pokornego*, „Niedziela Rzeszowska”, 56(2013), nr 30, s. 1, 4-5.
- Sądel J., *Rozwój sieci parafialnej w diecezji rzeszowskiej w latach 1992-1997*, „Zwiastowanie”, 6(1997), nr 1, s. 23-24.
- Winiarski M., *25 lat katechizacji w diecezji rzeszowskiej*, w: *Informator Katechetyczny. 25 lat katechizacji w Diecezji Rzeszowskiej*, Rzeszów 2016, s. 7-14.
- Województwo podkarpackie. Subregiony – powiaty – gminy 2015*, Rzeszów 2015.
- Wszystko Tobie oddać pragnę. 25 lat posługi biskupiej i 50 kapłańskiej Biskupa Rzeszow-skiego Kazimierza Górnego*, Rzeszów 2010.

B) Materiały internetowe

Informacje o województwie podkarpackim - kwiecień 2017, <http://rzeszow.stat.gov.pl/>, 23 VI 2017.

Podział administracyjny i ludność w 2002 r., <http://www.sp.stat.gov.pl/urzedz/rzesz/woj-dan.htm>, 1 IV 2004.

Rzeszów, <https://pl.wikipedia.org>, 23 VI 2017.

Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2001 roku, <http://www.sp.stat.gov.pl/urzedz/rzesz/index.htm>, 1 IV 2004.

Sytuacja demograficzna w województwie podkarpackim w 2005 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/rzesz/ASSETS_demogr_2005.pdf, 16 X 2011.